

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

(повне найменування закладу вищої освіти)

Факультет математики та інформатики

(назва інституту/факультету)

Кафедра математичного моделювання

(назва кафедри)

СИЛАБУС навчальної дисципліни

Системи машинного навчання

вибіркова

(вказати: обов'язкова)

Освітньо-професійна програма Інформаційні технології та управління проектами

(назва програми)

Спеціальність 122 – Комп'ютерні науки

(вказати: код, назва)

Галузь знань 12 - Інформаційні технології

(вказати: шифр, назва)

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

(вказати: перший (бакалаврський)/другий (магістерський)/третій (освітньо-науковий))

математики та інформатики

(назва факультету/інституту, на якому здійснюється підготовка фахівців за вказаною освітньо-професійною програмою)

Мова навчання українська

(вказати: на яких мовах читається дисципліна)

Розробники: канд. ф.-м.н., доц. Дорошенко І.В.

(вказати авторів (викладач (ів)), їхні посади, наукові ступені, вчені звання)

Профайл викладача (-ів) <http://matmod.fmi.org.ua/pro-kafedru/spivrobitnyky/doroshenko-irina-viktorivna/>

Контактний тел. 0504340655

E-mail: i.doroshenko@chnu.edu.ua

Сторінка курсу в Moodle <https://moodle.chnu.edu.ua/course/view.php?id=3473>

Консультації

1. Анотація дисципліни (призначення навчальної дисципліни).

Призначення дисципліни – вивчення методів, що застосовуються для побудови складних моделей та алгоритмів із метою вирішення завдань класифікації, кластеризації та прогнозування. Ці аналітичні моделі дозволяють дослідникам, науковцям із даних, інженерам та аналітикам «виробляти надійні, повторювані рішення і результати» та розкривати «приховані розуміння» шляхом навчання з історичних співвідношень та тенденцій у даних.

2. Мета навчальної дисципліни: формування у студентів сучасного наукового світогляду в області методів машинного навчання; наукової уяви про задачі, що розв'язуються з допомогою методів машинного навчання, вивчення методів класифікації і регресії з вчителем, а також методи кластерного аналізу (без вчителя); знайомство студентів з сучасними технологіями машинного навчання та тенденціями розробки і застосування; подальше становлення і вдосконалення інформаційної та програмної культури майбутніх фахівців.

Основними завданнями: набуття практичних навичок і знань в області технологій машинного навчання. У результаті вивчення даної дисципліни студенти повинні освоїти основні методи навчання з вчителем (Байєсівський класифікатор, лінійний дискримінантний аналіз Фішера, логістична регресія, метод опорних векторів, дерева рішень, випадковий ліс) і без вчителя – кластеризація розбиттям, ієрархічна кластеризація та нечітка кластеризація. Також, в результаті освоєння матеріалу, студенти повинні вивчити основні практичні прийоми роботи з інформацією мовами R.

3. Пререквізити. Теорія ймовірностей та математична статистика, статистика, аналіз даних, програмування.

4. Результати навчання: студент повинен мати навички (набути досвід): - розробки інструментальних засобів аналізу даних методами машинного навчання.

Метою вивчення дисципліни є формування компетентностей, а саме здатність:

- спілкуватися іноземною мовою;
- усвідомлювати теоретичні засади комп'ютерних наук;
- збирати, формалізувати, систематизувати і аналізувати потреби та вимоги до інформаційної або комп'ютерної системи, що розробляється, експлуатується чи супроводжується;
- формалізувати предметну область певного проекту у вигляді відповідної інформаційної моделі;
- використовувати математичні методи для аналізу формалізованих моделей предметної області;
- застосовувати існуючі і розробляти нові алгоритми розв'язування задач у галузі комп'ютерних наук, оцінювати їх ефективність;
- розробляти програмне забезпечення відповідно до сформульованих вимог з урахуванням наявних ресурсів та обмежень;
- розробляти та адмініструвати бази даних та знань;
- оцінювати та забезпечувати якість ІТ-проектів, інформаційних та комп'ютерних систем різного призначення, застосовувати міжнародні стандарти оцінки якості програмного забезпечення інформаційних та комп'ютерних систем, моделі оцінки зрілості процесів розробки інформаційних та комп'ютерних систем;
- ініціювати, планувати та реалізовувати процеси розробки інформаційних та комп'ютерних систем та програмного забезпечення, включно з його розробкою, аналізом, тестуванням, системною інтеграцією, впровадженням і супроводом;
- виявляти та усувати проблемні ситуації в процесі експлуатації програмного забезпечення, формулювати завдання для його модифікації або реінжинірингу.

В результаті навчального курсу студенти повинні

знати:

- основні задачі машинного навчання;

- основні типи даних та методи побудови матриць суміжності;
- основні методи машинного навчання;
- основні засоби мов R для розв'язання задач машинного навчання;

вміти:

- Здійснювати опис предметної області розробки або дослідження; забезпечувати декомпозицію поставленої задачі;
- Обирати належні засоби для розробки або дослідження (середовище розробки, мова програмування, програмне забезпечення та програмні пакети тощо), що дозволяють знайти правильне і ефективне рішення;
- Аналізувати проміжні результати розробки або дослідження з метою з'ясування їх відповідності вимогам; розробляти тести та використовувати засоби верифікації, щоб переконатися у якості прийнятих рішень;
- Аналізувати предметну область розробки або дослідження, використовуючи наявну документацію, консультації з стейкхолдерами; розробляти документацію, що фіксує як функціональні, так і нефункціональні вимоги до розробки чи дослідження;
- Моделювати об'єкт розробки або дослідження з точки зору функціональних компонентів (підсистем) таким чином, щоб полегшити та оптимізувати роботу над проектом; використовувати наявні технології та методи динамічного і статичного аналізу програм для забезпечення якості результату;
- Аналізувати, оцінювати та порівнювати різні технології (методи, мови, алгоритми, графіки робіт) з метою встановлення пріоритетів у відповідності з різними критеріям продуктивності та якості, що визначені завданням;
- Управляти складними робочими процесами з урахуванням поставлених економічних, правових та етичних аспектів, оцінювати результати діяльності команди;
- вибирати набір ознак для класифікації і кластеризації та проводити попередню обробку даних; виконувати обчислення, пов'язані з навчанням і роботою моделей машинного навчання;
- розв'язувати задачі машинного навчання засобами R.

5. Опис навчальної дисципліни

5.1. Загальна інформація

Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість		Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
Денна	5	10	4	120	15	-	-	15	90	-	екзамен

5.2. Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						Заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Змістовний модуль 1. Основні поняття і визначення машинного навчання. Класифікація													
Тема 1. Вступ до машинного навчання. Лінійні методи машинного навчання	7	2	-	-	-	5							

Тема 2. Особливі види регресії в машинному навчанні	8	1		2		5					
Тема 3. Лінійні методи класифікації	13	1		2		10					
Тема 4. Методи мультикласової класифікації	14	2		2		10					
Разом за змістовим модулем 1	42	6	-	6	-	30					
Змістовий модуль 2.											
Тема 1. Робота з ознаками. Дерева рішень	9	2	-	2		5					
Тема 2. Композиції алгоритмів	6	1	-	-		5					
Тема 3. Нейронні мережі	9	2	-	2		5					
Тема 4. Навчання без учителя	8	1	-	2		5					
Тема 5. Машинне навчання на асоціаціях	7	1		1		5					
Тема 6. Кластеризація	9	2		2		5					
Разом за змістовим модулем 2	48	9	-	9		30					
Усього годин	90	15	-	15		60					

5.3. Зміст завдань для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми
1	. Особливості роботи з реальними даними Пропуски в даних. Попередня обробка ознак. Чистка даних. Категорійні ознаки: кодування, хешування, лічильники. Робота з текстами. Розріджені ознаки: векторизація, хешування, TF-IDF. Косинусна метрика.
2	Машинне навчання в прикладних задачах. Етапи аналізу даних. Робота з числовими ознаками. Робота з категоріальними та текстовими ознаками. Підготовка даних. Оцінювання якості роботи алгоритму.
3	. Навчання з учителем
4	Підходи до отримання ознак для складних даних Робота з зображеннями (фільтри, отримання ознак за допомогою нейромереж), текстами (word embeddings).
5	Колаборативна фільтрація. Задачі колаборативної фільтрації і матриця суб'єкт-об'єкти. Латентні методи на основі бі-кластеризації. Алгоритм Брегмана. Латентні методи на основі матричних розкладань. для розріджених даних.
6	Багатошарові нейронні мережі. Біологічний нейрон. Функції активації. Проблема повноти. Повнота двошарових мереж в просторі булевих функцій. Теорема Колмогорова, Стоуна, Горбаня (без доведення). Алгоритм зворотного поширення помилок. Метод пошарового налаштування мережі. Підбір структури мережі: методи поступового ускладнення мережі, оптимальне проріджування нейронних мереж.
7	Рекомендаційні системи Постановки задачі. Метрики якості. Методи, базовані на колаборативній фільтрації. Методи, базовані на матричних розкладах.

6. Система контролю та оцінювання

Види та форми контролю

1. Поточний (захист лабораторних робіт, опитування теоретичного матеріалу)
2. Модульний (тестування, виконання завдань)
3. Підсумковий (екзамен)

Засоби оцінювання

Засобами оцінювання та демонстрування результатів навчання можуть бути:

- перевірка викладачем та захист студентами письмових звітів про виконання кожної лабораторної роботи,
- експрес-опитування,
- тестові завдання.

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Відмінно	A (90-100)	відмінно
Добре	B (80-89)	дуже добре
	C (70-79)	добре
Задовільно	D (60-69)	задовільно
	E (50-59)	достатньо
Незадовільно	FX (35-49)	(незадовільно) з можливістю повторного складання
	F (1-34)	(незадовільно) з обов'язковим повторним курсом

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)									Кількість балів (екзамен)	Сумарна к-ть балів
Змістовий модуль №1					Змістовий модуль № 2					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	40	100
-	10	10	5	5	10	10	5	5		

T1, T2 ... T9 – теми змістових модулів.

7. Рекомендована література -основна

1. Hastie T., Tibshirani R, Friedman J. The Elements of Statistical Learning (2nd edition). Springer, 2009.
2. Bishop C. M. Pattern Recognition and Machine Learning. Springer, 2006.
3. Mohri M., Rostamizadeh A., Talwalkar A. Foundations of Machine Learning. MIT Press, 2012.
4. Murphy K. Machine Learning: A Probabilistic Perspective. MIT Press, 2012.
5. Mohammed J. Zaki, Wagner Meira Jr. Data Mining and Analysis. Fundamental Concepts and Algorithms. Cambridge University Press, 2014.
6. Николенко С.И. Курс лекцій по машинному обучению — слайды. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://logic.pdmi.ras.ru/sergei/index.php?page=mlaptu09>
7. Коэльо Л.П., Ричарт В. Построение систем машинного обучения на языке Python. 2016. 302 с.

8. Айвазян С.А., Енюков И.С., Мешалкин Л.Д. Прикладная статистика: основы моделирования и первичная обработка данных. — М.: Финансы и статистика, 1983.
9. Айвазян С. А., Енюков И. С., Мешалкин Л. Д. Прикладная статистика: исследование зависимостей. — М.: Финансы и статистика, 1985.
10. Айвазян С. А., Бухштабер В. М., Енюков И. С., Мешалкин Л. Д. Прикладная статистика: классификация и снижение размерности. — М.: Финансы и статистика, 1989.
11. Вапник В. Н. Восстановление зависимостей по эмпирическим данным. — М.: Наука, 1979.
12. Hastie T., Tibshirani R., Friedman J. The Elements of Statistical Learning. Springer, 2014. — 739 p.
13. Bishop C.M. Pattern Recognition and Machine Learning. — Springer, 2006. — 738 p.